

Rapport Folkets Bio - Filmpedagogerna och deras verksamhet i Göteborg

Av

Sandra Virgin

Student på Halmstad Högskola

Som student på Kultur – och kommunikationsprogrammet på Högskolan i Halmstad har jag under min praktik vårterminen 2006 varit hos Filmpedagogerna på Hagabion i Göteborg. Min arbetsuppgift har uteslutande varit att sammanställa en rapport om den del av verksamheten Filmpedagogerna bedriver som fokuserar på elevföreläsningar för Göteborgs gymnasieelever. Jag har således under fem veckor besökt samma föreläsningar som eleverna som kommer till Hagabion, sökt information om Filmpedagogerna och deras arbetsmetoder, samt sammanställt en enkätundersökning bland de besökande eleverna. Informationen om Filmpedagogerna har jag fått genom samtal med de anställda, de informationsblad som sänds ut till skolorna och genom deras hemsida www.filmpedagogerna.se . Syftet med rapporten har varit att fastställa behovet av, och söka helheten i den filmpedagogiska verksamhet som bedrivs av de anställda.

Sandra Virgin

060425

Innehållsförteckning

1. Introduktion	s. 1
2. Om Folkets Bio – Filmpedagogerna	s. 2
3. Verksamhetens historia	s. 5
4. Elevföreläsningar	s. 8
5. Lära föreläsningar	s. 12
6. Enkätundersökning	s.13
Elevenkäterna	s. 15
7. Slutsats	s. 20

1. Introduktion

Folkets Bio - Filmpedagogerna i Göteborg arbetar med att undervisa filmkunskap för elever och lärare i främst Göteborg. De låter sina föreläsningar utgå från dagens underhållningsfilm och uppdaterar ständigt sitt material för att hålla jämn nivå med de besökande eleverna och deras tittarvanor. De tre filmpedagogerna som hyr in sig i Folkets Bios lokaler på Hagabion är Johan Holmberg, Mikael Kowalski och Fredrik Holmberg.

Johan Holmberg är utbildad lärare och har varit anställd som film – och mediepedagog hos Folkets Bio sedan tolv år. Han har tillsammans med Fredrik Holmberg producerat *Reklamfilmens Fantastiska Värld* som undervisningsmaterial åt Konsumentverket. Vidare har Johan recenserat film åt Frank i P3, samt skrivit och producerat drygt 60 program åt *Filmskolan i Frank* för samma kanal.

Mikael Kowalski är utbildad kulturvetare med inriktning Filmvetenskap. Mikael har undervisat om film och media i över tio år, från början som ideellt arbetande på Hagabion i Göteborg, och sedan som anställd hos Folkets Bio. Mikael var även med och startade det filmpedagogiska nätverket Filmpedagogik.nu, och har även recenserat film åt Frank i P3. Parallellt med Filmpedagogerna recenserar han även film åt Värnamo Nyheter och skriver artiklar åt Zoom.

Fredrik Holmberg är gymnasie – och grundskolelärare, aktiv inom filmundervisning sedan femton år. Han började som ideell inom Folkets Bio, och startade sedan den pedagogiska verksamheten i Göteborg. Fredrik var också med och utvecklade filmpedagogiken vid Folkets Bio i Lund, för att senare bli ansvarig för den pedagogiska verksamheten i region Skåne. Idag är Fredrik tillbaka hos Filmpedagogerna i Göteborg, samtidigt som han arbetar med film i Jönköping och som frilans.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	s. 1
2. Om Folkets Bio – Filmpedagogerna	s. 2
3. Verksamhetens historia	s. 5
4. Elevföreläsningar	s. 8
5. Lärarföreläsningar	s. 12
6. Enkätundersökning	s.13
Elevenkäterna	s. 15
7. Slutsats	s. 20

2. Om Folkets Bio – Filmpedagogerna

Filmpedagogerna undervisar gymnasieelever och lärare i filmkunskap för att på sikt kunna föra in filmen i klassrummet och tillhandahålla eleverna verktygen för kritiskt tänkande. Förmågan att kritiskt granska rörliga bilder är avgörande för elevernas kommande medievanor. Ungdomarna är extra känsliga för medias påverkan, och är själva delvis medvetna om detta, dock ej alltid om vilken styrka påverkandet har på deras produkt – och bildkonsumtion. Människor över 30 år har allt som oftast redan fasta vanor, rutiner och ett konsumtionsmönster de följer (med undantag för vissa impulsinköp). Under de reklamföreläsningar som jag själv besökt för att studera filmpedagogernas arbete, visar eleverna att de är införstådda om problematiken. De anser sig från början fullärda över medias olika knep till övertalan, men erkänner sedan via kommentarer att de ibland blir förledda. Hur ska man då nå eleverna och få dem intresserade av vad föreläsarna och sedan de uppföljande lärarna talar om? När verksamheten initierades diskuterade de inblandade hur man på bästa vis kunde nå eleverna med den kunskap man ville förmedla. Åsikterna gick till en början isär då Folkets Bio i sin samling har en hel del smal film, bättre ansedd bland branschfolk än de tv-produktioner och underhållningsfilmer som dominerade och fortfarande dominerar den kommersiella marknaden. Frågan filmpedagogerna ställde sig var hur många av de unga som kände till och var intresserade av dessa ibland svårtolkade filmer. Trots filmernas ofta prisade kvalité och samhällskritiska ståndpunkter, kände man att det medieutbud som ungdomarna främst vände sig till var populärfilm och tv-serier. Man kom därför att fokusera föreläsningarna kring den kultur som eleverna själva stod i för att nå störst effekt. Det är således detta resonemang – att nå eleverna på deras egna villkor som är orsaken till att de flesta filmklipp som används i undervisningen härstammar från dagens populärkultur. Ett grepp som har visat sig vara vinnande när det kommer till att få ungdomarna engagerade, eftersom de många gånger känner sig säkrare och mera mottagliga för diskussioner kring filmer de är väl bekanta med. Det har t.ex. visat sig i olika tittarundersökningar att filmer som *American Pie*, *Pirates of the Caribbean*, *Spiderman*, *Sagan om Ringen* och *Lejonkungen* setts av över 90 procent av Filmpedagogernas besökande elever. I Sverige läggs vidare över 40 miljarder kronor/år på reklam. Bara i Göteborgs stad möts invånarna av över 1500 reklambudskap/dag. Reklamen kan vara tydlig i sitt syfte, men även dold och på så vis smyga sig på oss. Enligt Filmpedagogernas tittarundersökning våren 2006 ser deras besökande elever i genomsnitt på rörliga bilder 19, 5h/vecka. Många av serierna och filmerna som eleverna ser på är amerikanskproducerade och tillverkade av tv-bolag som styrs av sin reklammarknad. De fem mest populära tv-serierna i undersökningen har visat sig vara *Simpsons* som ses av 55 %

av eleverna, *Vänner* av 52 %, *OC* av 46 %, *Prison Break* av 44 % och *Desperate Housewives* av 38 %. SVT, TV3, ZTV, TV4 och kanal 5 visar tillsammans över 150 olika tv-serier/vecka. Ungdomarna utgör en stor del av programmets publik, och är således i behov av den kunskap som krävs för att knäcka tv-bolagens många gånger manipulerande bild av verkligheten. Jag har genom enkäterna funnit att det verkar som att kabel-tv drar fler av den yngre publiken än Sveriges Television. Hur detta kommer sig är öppet för tolkningar, men en vanlig reaktion bland eleverna när de läst igenom enkäterna och kommit till tv-serierna är att de inte ens vet vad *Vita Huset* och *Veronica Mars* är för tv-serier. Båda serierna sänds en vardag i veckan i SVT2, den förra vid 22.00 tiden och den senare vid 20.00 tiden. SVT är som kanal relativt populär bland barn – och vuxenpublik, men tappar när det kommer till tonåringarna. Kanske är detta en svaghet hos den statliga televisionen, eller helt enkelt en fråga om marknadsföring.

Filmpedagogerna har i dag tre föreläsare som erbjuder 20 olika föreläsningar och olika teman för elever, lärare eller andra intresserade. Vissa veckor hålls upp till två-tre föreläsningar per dag måndag till fredag. Man samarbetar även med olika regionala resurscentrum för film och video genom att tillhandahålla utbildning de själva inte har inom sin egen verksamhet. Vidare förs även ett givande samarbete med Svenska Kyrkan, där man förutom föreläsningar på Göteborgs Film Festival, utbildar flera av deras konfirmandutbildare i hur de kan använda sig av populärfilm i sin undervisning. Ett ämne kan då vara kristen symbolik i populärfilm. Samarbetet med Svenska Kyrkan kan ifrågasättas då det öppnar för ställningstagande i religionsfrågan, med det kan också bidra till att sprida kunskap till grupper som kanske inte annars hade nåtts. En tanke för framtiden skulle dock kunna vara eventuellt samarbete med andra trossamfund som även de innesluter många aktiva ungdomar.

Filmpedagogerna har väckt intresse inte bara i Sverige och grannländerna, utan även i andra EU-länder. Man har blivit inbjudna att föreläsa i Australien och Kanada. Trots efterfrågan och föreläsningar runt om i landet har man valt att fokusera på Göteborg och gymnasieeleverna där. Det var ju trots allt där som verksamheten drog i gång. Det har även bildats två olika nätverk. Det ena i Göteborg, för alla de som arbetar med film och mediefrågor riktade till skolan. Det går under benämningen Möte med Media. De samarbetande är förutom Filmpedagogerna, Film i Väst, Skolbio Göteborg, Utbildnings Radion, GR utbildning och Myndigheten för skolutveckling. Det andra nätverket som Folkets Bio – Filmpedagogerna varit med och startat är filmpedagogik.nu som riktar sig till alla film och mediepedagoger i landet.

I femton år har Filmpedagogerna bedrivit sin verksamhet, mycket på grund av det tioåriga samarbetet med Göteborgs Utbildningsnämnd. Verksamheten har visat sig vara unik, även ur ett internationellt perspektiv. Filmpedagogernas verksamhet har dessutom visat sig vara oerhört uppskattad i regionen – bland samarbetspartners, lärare och elever. Det är i ett globaliserat samhälle där media och rörliga bilder ökat så pass mycket i mängd och spridning att de konkurrerar med det skrivna ordet, inte bara önskvärt med en spridning av verktygen för analys och kritiskt tänkande, utan också uppskattat inom målgruppen. Dagens unga är en av de grupper som utsätts hårdast för medias ibland svårtydliga budskap, och kanske de bäst i behov av verksamheter som den Filmpedagogerna bedriver.

3. Verksamhetens historia

Folkets Bio – Filmpedagogerna grundades i Göteborg 1992. Folkets Bio har dock varit verksamma inom filmpedagogiken de senaste 30 åren. Man har således hela tiden sökt att sätta filmen i sin samhällsliga kontext, ofta genom analys av människors sociala och ekonomiska villkor som de gestaltas på film. Verksamheten har till stor del drivits på ideell basis genom filmvisningar, inbjudna regissörer, seminarier och studiecirkel. 1989 lade Svenska Filminstitutet fram en skolbiosatsning för att påverka kommunerna att erbjuda skolbio. Flertalet lärare kom i samband med detta med en förfrågan om föreläsningar för sina elever och sig själva, eftersom de kände brister i sin egen film och medieutbildning. På flertalet orter kom så Folkets Bio att hjälpa kommunerna med skolbiosatsningen, och med stöd från allmänna arvsfonden anställdes ett antal filmpedagoger under den inledande fasen. En utveckling som visar på hur de olika leden i den samhällsliga apparaten kommit samman för att sprida kunskap och möjligheter till människorna i dagens samhälle. Att sedan 95,5 % av de svarande eleverna rekommenderar Filmpedagogernas föreläsningar till andra elever, talar för att satsningen är väl uppskattad ute på skolorna.

Hösten 1992 startade filmpedagogerna sina föreläsningar i Göteborg. En tittarundersökning om ungdomars tittarvanor genomfördes, och detta har man fortsatt att på kontinuerlig basis göra bland de besökande eleverna. Föreläsarna har funnit det givande för undervisningen att hänga med i elevernas film och medieerfarenheter för att lättare kunna förmedla sina kunskaper och hjälpa dem till kritiskt tänkande. Till en början anställdes två utbildade lärare, Fredrik Holmberg och Christina Linnér som sedan flera år varit medlemmar i Folkets Bio. Efter ett år anställdes även läraren Johan Holmberg, som kom att ta över efter Fredrik Holmberg då denna flyttade till Lund för att arbeta som ansvarig för film och mediepedagogiken i uppbyggnaden av Film i Skåne. Mikael Kowalski blev inspirerad som elev, engagerades i verksamheten, utbildade sig till kultur och filmvetare och har sedan 1998 tillsammans med Johan Holmberg varit heltidsanställd hos filmpedagogerna. Tillsammans driver de verksamheten, för samtal med politiker, Göteborgs Utbildningsnämnd, ordnar lärarkurser samt främst föreläser för Göteborgs gymnasieelever, men även för andra åldersgrupper och på annan ort.

Verksamheten beror på kontakten mellan lärare och filmpedagoger, och denna initieras då läraren kontaktar Filmpedagogerna och en tid bokas, följt av att läraren med sin klass besöker Hagabion för en föreläsning. Det händer även att föreläsarna besöker de olika skolorna om det

blir svårt för klassen att ta sig till Hagabion. De första föreläsningarna som Filmpedagogerna höll var inriktade på grundläggande filmkunskap, samt föreläsningar med teman kring rasism och könsroller. Man lät även Folkets Biomedlemmar se och analysera filmer som var aktuella för undervisning för att nå en större bredd på upplägget med tankar kring filmerna och de olika analysmetoderna. Idag föreläser man om allt från Shakespeare på film, sagor och myter till reklam och media. Det är så gott som endast filmhistorieföreläsningen som problematiserar de tidigare verken inom filmens historia, gärna med paralleller till populärfilmen och jämförelser dem emellan. Det finns risk att de äldre filmernas dragningskraft mattas ut om de inte får ett större utrymme inom undervisningen, men detta är främst en fråga för den filmundervisning som skolan förmedlar via ämnestillval. Filmpedagogerna arbetar utifrån egna direktiv och tittarundersökningar.

Verksamheten har även försökt väcka lärarhögskolornas intresse för film –och mediepedagogik i syfte att införa undervisningen i deras utbildning. Det var under 1990-talets mitt obligatoriskt för blivande svensklärare i Göteborg att besöka filmpedagogerna för en föreläsning, men detta förändrades i samband med att den ansvariga läraren för samarbetet slutat sin tjänst. Denna fråga är fortfarande aktuell, dock nu med stöd av bl.a. Myndigheten för skolutveckling, de regionala resurscentrum för film och video, Medierådet, Svenska Filminstitutet och Utbildningsradion.

1994 tog projekttiden slut och verksamhetens framtid var osäker trots den stora efterfrågan på föreläsningar. Tack vare bl.a. olika skolklassbesök kunde dock filmpedagogerna fortsätta, och ryktet om verksamheten spreds. De kom förfrågningar om föreläsningar för lärare och studiedagar på andra orter och *Göteborgsmodellen* spreds över hela landet. 1995 genomfördes i Göteborg den första fortbildningskursen för lärare, där flertalet av dem besökt föreläsningarna med sina elever. Även temaföreläsningarna för elever hade vid den här tiden ökat, mycket på grund av önskemål från lärare som ville införa begreppen i sin egen undervisning. Vid sidan av skolverksamheten utvecklades även projekt med föreläsningar för olika grupper inom kriminalvården, som ungdomsvårdsskolor, pojkhem och vanliga fängelser. Intresset för populärfilm och kunskapen om denna var hög och man började med undervisning om de vanligaste begreppen inom filmanalysen, för att sedan gå vidare till föreläsningar om våld, rasism och sexism. För de kvinnliga internerna fokuserade man delvis på att stärka självkänslan, bl.a. genom fokusering på könsroller i syfte att identifiera och särskåda de förtryck som gestaltas i flertalet filmer. Det har även förekommit föreläsningar

för sexualförbrytare på sluten medicinsk avdelning. Filmpedagogerna menar att dessa erfarenheter varit lärorika, och något som de kommit att bära med sig i sitt fortsatta arbete.

Genombrottet för verksamheten kom 1996 då Folkets Bios – Film och mediepedagogik fick ett projektstöd av Utbildningsnämnden i Göteborg, som gjorde det möjligt att heltidsanställa två pedagoger med uppdraget att utbilda en stor del av stadens gymnasieelever. Först tilldelades stödet terminsvis, sedan per läsår och till slut för tvåårsperioder. Detta kunde ske genom att lärare, elever, skollädares och politikers varit så nöjda med resultatet. För att öka den allmänna kunskapen om film och media i undervisningen gavs 1999 ett extra anslag för att fortbilda alla lärare främst inom svenska och SO-ämnena inom Göteborgs utbildningsförvaltning. 2002 löpte mandatperioden ut och man hade då utbildat drygt 400 lärare. Utbildningsnämnden valde sedan att dra in stödet för lärarfortbildningen, men att fortsätta ge till elevverksamheten. Nu hålls istället en fortbildningskurs/år för lärare från hela landet som under en veckas intensivutbildning samlas i Göteborg.

4. Elevföreläsningar

Filmpedagogerna arbetar främst med dagens populärfilm. Det rör sig mest om klassiskt berättad film, och man använder filmklipp och enstaka scener för att fånga elevernas intresse och ge en mer vidgad insyn i filmspråkets funktioner. Många amerikanska produktioner, men även svensk och europeisk film används i undervisningen. Nyckeln till upplägget blir att ständigt uppdatera filmklipp och texten som förmedlas. För att ungdomarna ska känna igen sig i filmerna och diskussionerna kring dem har man valt att även använda flera av de tv-serier som enligt enkätundersökningar visat sig vara populärast inom målgruppen. Föreläsarna använder sig också av reklamfilmklipp då reklamen ofta riktas till ungdomar, samt spelar på fördomar om olika föreställningar bl.a. mellan män och kvinnor och olika etniska grupper. Man söker nå och engagera eleverna genom att ta sig in i deras värld för att prata om sådant de kan identifiera sig med, samtidigt som man hjälper till att öppna dem för kritiskt tänkande.

Reklamföreläsningen

Upplägget kring reklamföreläsningen går efter begreppet att reklam är vår tids största kulturyttring. Reklam lockar och förför sin publik genom olika metoder och koncept. Genom föreläsningen vill man få ungdomarna att se ett steg längre än de bilder som matas fram på bildskärmen. Vem är sändaren, vilket är budskapet och vem är mottagaren? Går reklamen att genomskåda och hur ofta gör vi det? I Sverige läggs över 40 miljarder kronor/år på reklam. Bara i Göteborgs stad möts invånarna av över 1500 reklambudskap/dag. Reklamen kan vara tydlig i sitt syfte, men även dold och på så vis smyga sig på oss. Ett exempel är alla de inrednings och make-over program som sponsras av olika måleri, inrednings och kosmetikaföretag. Genom att lära sig koderna och att kritiskt granska bilderna hoppas föreläsarna ge ungdomarna större motståndskraft mot objektifieringen av människor, och möjlighet att välja vilken reklam och information de vill ta till sig. Föreläsningen har ett högt tempo, är innehållsrikt och fångar elevernas intresse genom de många filmklipp, samtidigt som de får dem att se mönster i reklamen de tidigare missat.

Kvinnor och män på vita duken

Objektifiering av både män och kvinnor är vanligt i film, tv-serier och reklam. Teman kring föreläsningen är olika stereotyper, hur kvinnor och mäns kroppar framställs och i vilket syfte, men även kommunikation, manliga och kvinnliga världar, gestaltning av starka kvinnor, sexualitet och queer. Genom reklam, olika karaktärer på vita duken, och de otaliga make-over program som sänds i Tv uppmanas åskådaren att se ut och klä sig på ett visst sätt. Olika

kroppsideal sprids och skönhetsoperationer vinner allt mer legitimitet. Vem sätter gränserna för vad som är vackert och åtråvärt? Föreläsningen tar även upp sexualiteten och hur den norm som härskat sedan 1950-talet fortfarande vinner mark i produktionerna. Kvinnlig sexualitet är i många fall fortfarande bannlyst och faller inom kategorin queer tillsammans med homo, bi och transsexualitet. Genom föreläsningen vill man visa på hur djupt stereotyperna och de förutfattade meningarna kring könen och sexualiteten är förankrade. Man vill dessutom ge eleverna möjlighet att tänka efter och se hur deras egna uppfattningar formats genom bl.a. den bild media ger. Vad som kanske saknas är en mer djupgående blick på det kvinnoförtryck som ofta smygs in i filmerna. Vi är så vana med att se det att vi ibland inte ens reagerar när vi möter det. Den manliga blicken har i alla tider styrt filmandet och det är ont om starka kvinnoporträtt.

Basföreläsningen

Föreläsningen är inriktad på populärfilm och behandlar filmspråkets grunder och berättarstrukturer. Klassen guidas genom olika filmiska grepp som bl.a. skapar spänning, humor och skräck genom användning av musik, olika karaktärer och dramaturgier för att påverka publikens känslor. För undervisningen visas filmscener från genretypiska filmer som komedi, drama, action, science fiction och romantik. Vidare jämförs kamera, bild – och ljudteknik med övriga komponenter för att synliggöra filmernas textuella uppbyggnad. Föreläsningen är en grundgenomgång av filmtexten och tolkningen av denna. Dramaturgens uppbyggnad analyseras, och man visar på hur den styr Hollywoodfilmens klassiska uppbyggnad och publikattraktion.

Tv-serier

SVT, TV3, ZTV, TV4 och kanal 5 visar tillsammans över 150 olika tv-serier/vecka. Ungdomarna utgör en stor del av programmens publik. Intrigerna i dagens tv-serier har vidare ett upplägg liknande populärfilmen, ofta med ett bildspråk som bygger på snabba klipp och flera sidohandlingar. Berättandet ska gå fort, skapa spänning och en ”hur ska det gå” känsla. Det är oftast en klassiskt berättad dramaturgi med inledning, klimax och avslutning –ofta förbunden med någon form av cliffhanger. Producenternas mål är att hålla kvar publiken, samtidigt som man önskar tillfredsställa deras behov av romantik, action och materiella framgångar. Föreläsningen syftar till att väcka frågor som varför seriernas attraktionskraft är så stor, och vilka grepp som används för att få publiken att återkomma. Man återkommer också till den förändring i tv – och filmvanor som ungdomarna bidragit till att skapa. Tv-

serierna har i allt större utsträckning börjat slå ut biofilmen, liksom den en gång gjorde när televisionen första gången slog igenom på allvar. Detta orsakade en kris i Hollywood och under 60-talet förändrades filmen och den kassasuccéfilm som styrte biomarknaden tills nu föddes. Hur utvecklingen kommer att ske denna gång återstår att se.

Filmmusik och musikvideor

Musikvideor och reklam förmedlar dagligen ideal, värderingar och nya trender till unga människor. Föreläsningen syftar därför till att undersöka hur ljud och musik påverkar bildupplevelsen och hur dessa komponenter används för att förmedla och förstärka olika känslor. Elevenna får hjälp att tolka användningen av ljudet för att se hur tekniken är konstruerad, samt hur stämningen som förmedlas kan påverka helhetsintrycket av en hel film.

Nyhetsföreläsningen

TV-nyheterna har blivit en av vår tids största spridare av information. Vad är det då för nyheter som förmedlas, och hur ser informationen ut i nyhetssändningar, reklam, dokumentärfilm och fiktion? Föreläsningen öppnar för analys och diskussion kring nyhetsupplägg och dess objektivitet/subjektivitet. Många nyhetssändningars berättarstruktur påminner om fiktionsfilmens och anpassas till vad producenterna tror att publiken vill se. Sensationsnyheter har således blivit ett stort begrepp inom industrin. Även klippning av olika filmade sekvenser studeras då dessa ibland manipuleras och tas ur sin egentliga kontext, för att på så vis skapa effekt och konflikt. Föreläsarna öppnar för diskussion kring vad ett sådant förfarande kan ge för konsekvenser för nyheternas information, samt undersöker vad tyngdpunkten i dagens informationsflöde egentligen ligger på.

Vi och dem

Med globaliseringens utveckling följer större och snabbare spridning av olika kulturer, religioner och världsuppfattning. Ibland hinner bilderna före kunskapen om andra världsdelar och deras invånare, vilket kan ge vissa svårigheter i tolkningen av det vi ser. Föreläsningen undersöker den bild av människor och händelser som förmedlas via film och tv-nyheter. Hur nära står vi egentligen varandras kulturer, och hjälper tv-nyheter och film till att skapa och/eller utmana de fördomar vi har om varandra?

Filmhistoria

Föreläsningen tar eleverna genom filmens första år fram till idag. De allra första filmernas dokumentära känsla ställs i relation till dagens dogmafilmer. Olika grepp och filmstilars påverkan på dagens regissörer betonas och jämförs. Filmklippen växlar från gammalt till nytt, och mellan de olika genrer som de flesta filmer tolkas inom. Även publikens utveckling från vettskrämd av närmande tåg till hårdnackade skräckfantaster undersöks och jämförs.

Filmklippens hastighet har ökat genom åren även om montagets styrka bevisades redan på 1920-talet av Eisenstein. Publiken idag är van vid ett ständigt informationsflöde även om den ibland missar väsentliga delar av det den ser. Kanske just därför är det så viktigt att få träna sin blick och ta till sig kunskapen för att göra den klarare.

Sagor och myter

Många av dagens filmer bär spår av gamla tiders sagor och myter. Konsten att fånga en publik läggs i filmupplevelsen, och åskådarens förmåga att tolka och ta berättelsen till sig beror många gånger på den igenkänningsfaktor som filmens intrig och karaktärer skapar. Intrigen i sig går ofta att parallellisera till den grekiska mytologin, berättelser om urtida gudar, religiösa skrifter och annan folklore. Berättelsen blir ett sätt att bearbeta tidigare händelser och myter om vår historia, samtidigt som den ger kopplingar till begrepp bortom vår moderna tillvaro som i filmer som *Sagan om Ringen*.

In love with Shakespeare

Shakespearefilmatiseringar är fortfarande populära och de finns otaliga versioner av hans mest kända verk som *Hamlet*, *Romeo och Juliet*, *En midsommarnattsdröm* och *Richard III*. Flera av Shakespeares pjäser existerar på metanivå och det är inte ovanligt att karaktärerna sätter upp en pjäs i pjäsen. En film från 1990-talet som problematiserar Shakespeares *Hamlet* är Disneys *Lejonkungen*, och high schoolfilmen *Tio orsaker att hata dig* är en modern tolkning av *Så tuktas en argbigga*. Filmerna som inspireras av Shakespeare rör sig inom alla genrer, bl.a. historiska verk, tragedier och komedier. Ofta går de under tanken att en bra pjäs (film) behöver lite av varje, ofta för att nå åskådarens fulla känsleregister. Detta bidrar dock till att filmatiseringarna ibland känns lite splittrade.

Föreläsningarna håller ett jämnt men tempo med kunskapsförmedling, filmklipp, diskussion och kritiskt tänkande. Syftet är att hjälpa eleverna att se sin omgivning ur ett vidare perspektiv, samt få dem att se hur deras vardag påverkas av det informationsflöde som

dagligen möter dem. Enligt enkätundersökningar bland elever och lärare har föreläsningarna visat sig vara mycket uppskattade och återbesök är vanligt förekommande. Tack vare undersökningarna kan också föreläsarna ständigt uppdatera undervisningen och klippa de använder sig av för att på så vis aktualisera föreläsningarna till elevernas fördel.

5. Lärarföreläsningar

Filmpedagogerna håller förutom elevföreläsningar även föreläsningar för lärare. Denna form av undervisning om populärfilm till lärare går ut på att lärarna ska kunna utöka sin kunskap och få tips på hur de bäst förmedlar denna till sina elever. Grundkursen och fördjupningskursen är sommarföreläsningar.

Studie och temadagar, samt kurser

Här lär filmpedagogerna ut sin egen metodik, samt ett antal olika analysmetoder för att underlätta lärarnas arbete i klassrummen. Föreläsningarna och deras teman anpassas efter lärarnas ämnen och stadier i undervisningen. Föreläsningarna sker även på skolorna om så önskas, där tider anpassas efter lärarnas önskemål. Teman att välja på är bland annat: filmhistoria, filmmusik och musikvideor, tv-serier och såpor, nyheter, reklam, vi och dom, kvinnor och män på vita duken m.fl. Föreläsningarna går i led med de som Filmpedagogerna har för eleverna, dock med tyngdpunkten på vad eleverna ser, varför och hur detta påverkar deras vardag.

Grundkursen

Fokus ligger på filmspråket för att genom lärarna tillhandahålla eleverna redskapen att hantera och analysera sina filmupplevelser. Kursen omfattar 30 timmar med teman som: grundläggande filmanalys – berättarkomponenter, analys av populärfilm och tv-serier, eget filmande, sagor och myter, könsroller i film, reklamfilm och musikvideor, tv-serier och såpor, tv och nyheter, samt filmmusik.

Fördjupningskurs

För lärare som gått grundkursen erbjuds fortsättningskurs med teman som: filmhistoria, dokumentärfilm, världsfilm, film och litteratur, regissörer – koncept och nya trender, filmcensur, samt diskussioner kring filmernas påverkan och frågan om vad god film är.

Föreläsningarna går ut på att utbilda lärare så att de kan använda sig av kunskapen i klassrummet, samt till för och efterarbetet av Filmpedagogernas föreläsningar för elever. Det blir således ett samarbete mellan Filmpedagogerna och elevernas lärare. Man vill föra kunskapen vidare.

6. Enkätundersökning

Enkäterna som skickats ut till 28 klasser från olika gymnasieskolor i Göteborg har formulerats av Filmpedagogerna själva. Av de tillfrågade har svar kommit från 22 klasser av varierande storlek, vilket gett en svarsfrekvens på 78,6 %. Även lärarna har fyllt i enkäter, dock med en lägre svarsfrekvens, endast 13 av 28 alltså 46,2 %. Detta beror delvis på att flera av lärarna återkommer med olika klasser och därför inte anser sig behövliga att svara mer än en gång. Enkäterna visar trots detta en tydlig uppskattning hos både elever och lärare av Filmpedagogernas verksamhet. 91,1 % av eleverna har gett föreläsningarnas innehåll Väl Godkänt och Mycket Väl Godkänt. 77,3 % av eleverna har ansett att de lärt sig Mycket eller Väldigt Mycket genom föreläsningarna. 22,4 % har sagt att de lärt sig Lite. Dock har jag sett en trend vid bedömningen Lite att det ofta kommer klassvis, och med en kommentar om att eleverna redan gått igenom en del av det berörda temat med läraren innan föreläsningen. De har vidare gett föreläsningen som helhet ett högt betyg och kryssat i att de gärna återkommer. 89,3% av eleverna har Väl Godkänt och Mycket Väl Godkänt föreläsarnas val av filmklipp. Detta visar att Filmpedagogernas resonemang kring populärfilmen som största influens på deras filmval varit vinnande. Det har även visat sig att de svarande eleverna anser att undervisning om film, tv och andra medier är viktigt. Endast 1,8 % har sagt att det inte är viktigt. Det som varit tydligast, och som visat sig främst genom att lyssna på eleverna under föreläsningarna är att de ser mer på Tv än de går på bio.

De filmer som har visat sig vara populärast i enkäterna har varit *American Pie*, *Sagan om Ringen*, *Pirates of the Caribbean*, *Spiderman* och *Lejonkungen*. De har alla setts av över 90 % av de svarande eleverna. *Mission Impossible*, *En Prinsessas dagbok*, *Harry Potter*, *Ice Age*, *Hip Hip Hora*, *Hitta Nemo*, *Matrix*, *Bridget Jones*, *Scream* och *Gladiator* har setts av 70-90 % av de svarande. Andra svenska filmer som var med i enkäten förutom *Hip Hip Hora* är: *Tjenare Kungen*, *Pistvakt*, *Tretton*, *Vingar av glas* och *Såsom i Himmelen*. *Tretton* och *Vingar av glas* har setts av 50,6 % respektive 65,8 % av eleverna. *Såsom i Himmelen* har setts av 42 %, vilket kan ses som en hög siffra för den typen av film. Det är ju främst en något äldre publik den tilltalar. Det framgår genom elevernas diskussioner under föreläsningarna att de flesta av dem ser film på video eller dvd. På grund av detta tar det ofta ett tag innan de ser dem för tillfället bioaktuella filmerna. Det verkar dessutom som att flera av eleverna väljer att se på Tv och tv-serier framför långfilm.

Dokusåporna som för några år sedan var så populära har i dag i regel lägre siffror än fiktionstv. *OC*, *Vänner*, *Simpsons* och *Prison Break* följs av 40-60 % av eleverna. Dokusåporna *Big Brother*, *Paradise Hotel*, *Let's Dance* och *Floorfiller* följs av 15-30 % av eleverna. Endast *Idol* bryter trenden med sina 34,5 %. Att tv-serierna *Veronica Mars* och *Vita Huset* fått så låga siffror ser jag som en följd av att de sänds via SVT, och inte de mer ungdomsinriktade kabel – tv kanalerna. Science fictionserien *4400* har även den en liten publik, vilket kan bero på det lite nyandliga budskapet som helt enkelt inte verkar gå hem hos den yngre publiken. Att de gamla serierna *Simpsons* och *Vänner* har så höga siffror kan förklaras med att de hängt med så länge att man ibland tittar av gammal vana. Dessutom ligger de på en för eleverna vänlig tid då de sänds vardagar sen eftermiddag alternativt tidig kväll när ungdomarna vanligen kommer hem från skola och träning.

Alla svarande lärare menar att elevföreläsningarna kan användas och arbetas med i den undervisning de bedriver i klassrummet. De svarande lärare har alla dessutom gett betygen Väl Godkänt och Mycket Väl Godkänt på föreläsarnas kunskaper, framförande och föreläsningarna som helhet. 71,4 % uppger vidare att det sker efterarbete kring föreläsningarna, och att inga elever till deras vetande har underkänt filmpedagogernas arbete. Trots det ringa antalet deltagande i lärarenkäterna verkar det som att lärarna ser betydligt mindre på tv än eleverna, 7,8 h/vecka jämfört med elevernas 19,5 h/vecka. Lärarna uppger även att de i genomsnitt använder rörliga bilder mindre än 1h/vecka i undervisningen. Underlaget för en statistisk redovisning angående lärarnas omdöme om elevföreläsningarna är för tunt och redovisas därför inte i sin helhet i rapporten. Dock kan vara värt att nämna att av de svarande lärarna har 30% sett de stora biosuccéerna *Sagan om Ringen*, *Pirates of the Caribbean*, *Spiderman*, *American Pie* och *Lejonkungen*. Motsvarande siffra hos eleverna ligger på över 90%.

Elevenkäterna

Hur skulle du betygsätta föreläsningens innehåll?

IG: 0,3%

G: 8,6%

VG: 51,7%

MVG: 39,4%

Känner du att du lärde dig något nytt?

Inget: 0,3%

Lite: 22,4%

Mycket: 63,1%

Väldigt mycket: 14,2%

Hur skulle du betygsätta föreläsarens kunskaper?

IG: 0,3%

G: 5,4%

VG: 30,7=

MVG: 63,6%

Hur skulle du betygsätta föreläsarens framförande?

IG:

G: 7,5%

VG: 43,4%

MVG: 49,1%

Hur skulle du betygsätta valet av filmer?

IG: 1,2%

G: 9,5%

VG: 49,7%

MVG: 39,6%

Hur många timmar rörliga bilder (bio, video, tv, data) ser du i genomsnitt/vecka?

Genomsnittet ligger på 19,5 timmar/vecka hos de svarande eleverna.

Tycker du att det är viktigt med undervisning om film, tv och andra medier?

JA: 57,8%

Ganska viktigt: 31,4%

NEJ: 1,8%

Vet ej: 9%

Är detta en föreläsning du kan rekommendera andra gymnasieelever?

JA: 95,5%

NEJ: 4,5%

Skulle du vilja komma tillbaka till Folkets Bio för fler föreläsningar om film och tv?

JA: 85,5 %

NEJ: 14,5 %

Vilka filmer har du sett?

American Pie: 95,6%

Sagan om ringen: 95,3%

Pirates of the Caribbean: 94,6%

Spiderman: 94%

Lejonkungen: 93%

Harry Potter: 89,9%

Hitta Nemo: 87%

Matrix: 86,4%

Scream: 86,4%

Ice Age: 81%

Bridget Jones: 78,2%

Hip Hip Hora: 76,3%

En prinsessas dagbok: 73,1%

Mission Impossible: 72,2%

Troja: 68%

Vingar av glas: 65,8%

Mr & Mrs Smith: 65,5%

Mean Girls: 55%

Madagaskar: 54,8%
Tretton: 50,6%
Kalle och Chokladfabriken: 50,3%
King Kong: 50%
Legenden om Zorro: 49,7%
Hitch: 48,1%
Batman begins: 46,5%
Såsom i himmelen: 42%
Star Wars: 41,5%
Sin City: 40,2%
Världarnas krig: 38,6%
Farenheit 9/11: 38,6%
Kingdom of Heaven: 34,5%
Starship troopers: 33,9%
Narnia: 31%
Crash: 31%
Constantine: 30%
Tjenare Kungen: 29,7%
Liftarens guide till Galaxen: 28,5%
Pistvakt: 24%
Island: 23,7%
Wallace & Gromit – Varulvskaninens förbannelse: 22,5%
Gladiator: 22,2%
Brokeback mountain: 19%
Välkommen till Pleasentville: 16,1%
Dagboken – Jag sökte dig och fann mitt hjärta: 12,7%
Bara Bea: 11,4%
V för Vendetta: 10,8%
Constant Gardener: 7,9%
Serenity: 6%

	Missar aldrig	Hänger med	Har sett	Aldrig sett
Simpsons	19,3%	35,7%	40,7%	4,3%
Vänner	46,3%	35,7%	34,7%	13,3%
OC	25,5%	20,9%	34,8%	18,8%
Prison break	30%	13,7%	23,5%	32,8%
Desperate housewives	20,9%	17,1%	34,6%	27,4%
Joey	10,2%	27,3%	39,2%	23,3%
Scrubs	7,3%	28,5%	42,4%	21,9%
Idol	9%	25,5%	49,7%	15,8%
C.S.I.	12%	21%	41%	26%
Lost	18,7%	12,1%	48,4%	20,8%
Big brother	8,4%	20,2%	46,3%	25,1%
My name is Earl	9,6%	18,3%	29,2%	42,9%
Paradise Hotel	9,3%	15,6%	42,7%	32,4%
Let's Dance	4,7%	18%	43,4%	33,9%
Floorfiller	5,5%	12,9%	39,6%	42%
Buffy och vampyrerna	6%	11,3%	58,1%	24,6%
24	5,3%	11,1%	34,5%	49,1%
Riket	2,8%	6%	29,6%	61,6%
4400	5,1%	3%	22,4%	69,5%
Veronica Mars	3,2%	3,9%	14,9%	78%
Vita huset	2,5%	3,9%	21,9%	71,7%
Rampfeber	1,7%	4,8%	27,6%	65,9%

Tv-serierna är listade efter summan av de två första spalterna, som ett sätt att visa på vilka serier som ses av flest antal av de svarande eleverna.

7. Slutsats

Filmpedagogernas föreläsningar har visat sig vara uppskattade och rika i sin kunskapsförmedling till eleverna. Det är vanligt att samma lärare återbesöker Hagabion för en ny föreläsning med samma tema för en annan klass, men även att man återkommer med samma klass för en annan temaföreläsning. Kunskap om ungdomars och i detta fall de besökande elevernas tittarvanor underlättar kontakten och dialogen, som skapas mellan föreläsare och besökande klass. För att förstå eleverna och öppna dem för kritiskt tänkande är det viktigt att kunna visa att man delar erfarenheter på vita duken. Om populärfilmens kommersiella värde och rena underhållningssyfte har några allmänbildliga konsekvenser för eleverna är svårt att säga. 50 % av de svarande eleverna har sett den nyligen utkomna *King Kong*, medan drygt 9 % har sett samtida *Constant Gardener* och 18 % *Crash*. Det kan finnas många orsaker till att fler sett den sensations – och specialeffektsfyllda *King Kong* framför de mer mänskligt problematiserande, men dock fortfarande populärfilms betonade *Constant Gardener* och *Crash*. En anledning är det rena underhållningsvärdet, att inte behöva aktivera sig som åskådare, utan istället passivt följa med i handlingen. En annan och säkerligen påverkande orsak är den tio gånger mer påkostade marknadsföringen av *King Kong*. Filmen har samma regissör som den populära *Sagan om Ringen* och publiken vet vad den kommer att få möta i biosalongen. Att då få eleverna att öppna ögonen och granska filmer som *King Kong* kan få dem att vilja expandera sitt filmtittande, och på så vis inse att tyngre ämnen på film också kan vara fängslande och spännande. Det krävs ibland ett tränat öga för att se igenom filmernas dramaturgiska uppbyggnad. Denna förmåga att kritiskt granska en text eller bild ökar sedan elevernas möjlighet att forma egna åsikter. Dialogen som förs på föreläsningarna, senare i klassrummen och bland umgängeskretsen ökar deras självförtroende och förmåga till dialog. Ett sätt att visa på hur en väl fungerande kommunikation mellan fiktion/verklighet, elever/lärare och ungdomar/vuxna är bärande för vårt demokratiska samhälle.